

СТАНОВИЩЕ

От проф. д-р Веска Шошева на дисертационен труд на тема „Диагностичен модел за откриване на ученици с интелектуална недостатъчност“, разработен от Атина Мурелату за придобиване на ОНС „доктор“, Област на висше образование Педагогически науки, ПН 1.2 Педагогика, научна специалност Специална педагогика

Разработеният от докторант Атина Мурелату дисертационен труд е посветен на значим за теорията и практиката проблем, който винаги е актуален и който е свързан с динамичните промени в областта на специалната педагогика.

Дисертационното изследване е представено в 118 страници текст, включва 38 таблици и 41 фигури. Релевантната литература е представена в 107 източника на английски език, 64 източници на гръцки и 14 източника от интернет сайтове.

Във въведението от автореферата се разкрива идеята на докторанта и очакванията и, че чрез разработения скрининг тест ще може да се подпомогне процеса на „диагностицирането на трудностите пред които са изправени учениците с интелектуални затруднения“ (цит. стр. 5 от Автореферата). Докторантът допуска, че оценяването чрез скрининговия тест ще бъде „ценна помощ“, както тя се изразява за учителите в контекста на научната сфера, която изследва проблемите на лица с интелектуална недостатъчност.

Доста амбициозно докторантът заявява, че прилагането на този скринингов тест е един от най-подходящите методи за оценка на децата с интелектуална недостатъчност. Приемам, че това е един от поредицата използвани тестове, който предоставя надеждна информация относно децата с интелектуални затруднения, но формулирането на такава категорична оценка омаловажава значимостта на други съществуващи батерии от тестове.

В изследването много добре са представени етапите, през които е реализирана дейността на самото проучване. Добре е обосновано прилагането на различните психометрични инструменти, както и необходимостта от ранна диагностика на умствената изостаналост.

В предложената постановка на изследването е формулирана целта, като очакването е, че при постигането и ясно ще се определят параметрите на изследователската процедура – създаване на скринингов инструмент за откриване на интелектуални затруднения при ученици на възраст 13 – 17 години в средните общообразователни училища. Считаю, че избраната възраст на контингента на

изследването е добре подбрана, тъй като не са редки случаите, когато ученици във възрастта 13 – 17 години срещат затруднения в процеса на обучение, като причините за тези затруднения се свързват най-често с особености на възрастовия период и с нежелание на ученика да учи, без да се търси разкриването за истинската същност на това нежелание. Практиката показва, че подобни случаи не са изключение, и когато в професионален аспект се потърси генезиса на причините, довели до тези затруднения, се откриват нарушения, свързани с умствена изостаналост.

Добре е представена от докторанта и демографската характеристика на респондентите. При направената характеристика са подчертани и затрудненията, които изпитват специалните педагози в Гърция, когато е необходимо да се направи диагностика в диференциалнодиагностичен аспект с цел определяне на деца с интелектуална недостатъчност.

Най-общо дисертационното изследване може да бъде обособено в две изследователски полета. Първото е свързано с подбора на необходимите психодиагностични методи, които да изградят скрининговия тест, а второто изследователско поле е свързано с набирането на емпиричен материал относно мнението на професионалистите специални педагози за възможностите чрез прилагането на този скринингов тест да оценят потенциалните възможности на учениците за успешно справяне за овладяването на академични умения. Тук ще си позволя да направя следния коментар: В дисертацията много добре са илюстрирани отделните компоненти, изграждащи скрининговия тест, за съжаление в автореферата се коментират само резултатите от мненията на респондентите. Добре би било, макар и схематично, подборно отделни компоненти на скрининговия тест, да бъдат представени и в автореферата.

Формулираните две хипотези в дисертационното изследване са фокусирани върху ефективното изследване на психосоциалните характеристики на учениците и скоростта на обработка на информацията, от една страна, и от друга – възможностите на този скринингов тест относно откриване на езиково – когнитивни особености при изследваната група ученици.

Така формулираните хипотези разтварят твърде широко ветрилото за обективната оценка на състоянието на изследваните ученици в определения възрастов период. Считаю, че в значителна степен това затруднява учителите, особено в онези случаи, когато те нямат необходимата психологическа подготовка. Приемаю, обаче, че подобно изследване се реализира в екип, както отбелязва и докторанта, а това

несъмнено доближава прилагането на скрининговия тест до неговата възможност да обективизира резултатите от диагностичната процедура.

В изследването е реализирана задълбочена работа на докторанта относно анализа на получените данни. Последните са подложени на статистически анализ, като качествените данни са сравнени чрез теста на Фишер.

Коректно в изследването е посочено и изразеното недоверие на част от респондентите по приложимостта на скрининговия тест с цел диагностика. Посочването на тези данни коректно и точно говори за обективното отношение на докторанта към изследвания проблем.

Като цяло дисертационният труд е структуриран правилно и в съдържателен план отговаря на изискванията за подобно изследване.

Приемам формулираните от докторанта Атина Мурелату приноси на дисертационния труд, като ще отбележа, че принос №1 и принос №2 чрез преформулиране могат да се прецизират и да се обединят в един. Добре би било ако и практическите приноси се обединят за по-голяма конкретика. Разбира се, това е право на докторанта, тъй като съдържателно те отразяват изводите и резултатите от изследователската процедура.

Приложените публикации предоставят възможност да се видят етапите, през които е преминала изследователската процедура и поэтапното набиране на емпиричния материал.

Към докторанта имам следните забележки:

1. Прави впечатление, че в дисертационното изследване не са представени български автори и техните научни изследвания от областта на специалната педагогика, като се има предвид, че значителна част от тях са разпознаваеми и утвърдени имена не само в собствената си страна. Отбелязвам това, тъй като докторанта е обучаван в Република България и би трябвало не само да е информиран, но и по-задълбочено запознат с научната продукция на българските изследователи в тази област, като имам предвид, че някои от тях са извели и обучението му.
2. В дисертацията от стр. 136 до стр. 222 са представени използваните тестове за скрининга, както и въпросниците за учителите. Разбираемо е, че обектът е голям и не би могло да се представят в този пълен вид в автореферата, но е възможно да се коментират във вариант, който да направи в съдържателен план автореферата още по-коректно представен.

3. На стр. 6 в автореферата, докторантът посочва, че коефициентът на IQ за лицата с интелектуална недостатъчност е „по-малко от 70-75”. В МКБ 10, която все още е официален документ, тъй като МКБ 11 ще бъде представена през май 2019 г. и ще бъде в сила от 2020г. т.е. ние все още използваме МКБ 10, се посочва, че умствената изостаналост е в границите на IQ 50-69. Макар и ориентировъчни, без да ги абсолютизираме в изследователската практика, са приети тези параметри и е необходимо съобразяването с тях. В МКБ 10 от F70 до F79 се включва умствената изостаналост, но това е индекс, а не коефициент на интелигентност.

Заключение

Представеното дисертационно изследване разглежда важен момент от работата на специалните педагози, свързан с възможността им да оценят правилно психосоциалните умения на учениците с интелектуална недостатъчност, както и да прогнозира в психопедагогически план тяхното развитие. Научноизследователската процедура е реплика към случващото се в момента в специалното образование в Гърция. Докторантът е подходил отговорно към разработването на проблема и го е представил в съответствие с изискванията на Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св. Климент Охридски”. Всичко това ми дава основание да предложа на уважаемите членове на научното жури да подкрепят с положителния си вот присъждането на ОНС „доктор” на Атина Мурелату.

Изготвил становището:

Стара Загора

28.02.2019

.....

проф. д-р Веска Шошева